

**በሀገር ውስጥ በሴቶችና በሕፃናት የመሃንድ ድርጊት
የባለግዴታዎች ምላሽ አሰጣጥን በተመለከተ
የተደረገ የክትትል ሪፖርት**

Photo credit: Ermias Dejene (EHRC 3rd Annual Human Rights Film Festival photography competition submission)

አንኳር ጉዳዮች

በሰዎች የመነገድ ድርጊት በሰዎች ሕይወት፣ አካል፣ ደኅንነትና ክብር ላይ ከፍተኛ ጉዳት የሚያደርስ፣ የሰዎችን መብቶችን እና ነጻነቶችን የሚያግድ ወይም ሙሉ በሙሉ እንዲያጠቀሙ የሚያደርግ ነው። ዓለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ማዕቀፎች ሴቶች እና ሕፃናት በሰው የመነገድ ወንጀል ያላቸውን ከፍተኛ ተጋላጭነት ታሳቢ በማድረግ ልዩ ጥበቃ እንደሚያስፈልጋቸው ይደነግጋሉ።¹

በሀገር ውስጥ በሰዎች የመነገድ ድርጊት መነሻ፣ መተላለፊያና መዳረሻ ተብለው በተለይ ቦታዎች ከሚሸኑ በሁለት ዙር ክትትል አካሂዷል። በመጀመሪያው ዙር በሁለት የክትትል ቡድን ከየካቲት 22 እስከ ጥር 1 ቀን 2015 ዓ.ም. በአማራ ክልል፣ በባሕር ዳር ከተማ እንዲሁም በአፋር ክልል፣ በሰመራና ሎጊያ ከተሞች ክትትል ተደርጓል። በሁለተኛው ዙር በአራት የክትትል ቡድን በኦሮሚያ ክልል በምሥራቅ ሸዋ ዞን፣ በአዳማ ከተማ፣ በአዲስ አበባ ከተማ በሚገኙ የኦሮሚያ ክልል ቢሮዎች፣ በቀድሞ የደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል በአሁኑ ደቡብ ኢትዮጵያ ክልል በወላይታ ዞን፣ በሲዳማ ክልል ሃዋሳ ከተማ በሚገኙ ተቋማት እንዲሁም በአዲስ አበባ የፌዴራል ተቋማት ከመጋቢት 10 እስከ 15 ቀን 2015 ዓ.ም. ክትትል ተደርጓል። በክትትሉ 23 የክልል ቢሮዎች፣ 6 የፌዴራል ተቋማት፣ 4 ከተማ አስተዳደር ጽሕፈት ቤቶች፣ 14 የዞን መምሪያዎች እና የፖሊስ ጣቢያዎች፣ 13 መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ 4 የሥራ እና ሠራተኛ አገናኝ ኤጀንሲዎች፣ 21 ተጎጂዎች እና የተጎጂዎችን ታሪኮች የተመለከቱ ሰነዶች ታይተዋል።

በሴቶችና ሕፃናት ላይ የሚፈጸሙ በሰዎች የመነገድ ድርጊት በሀገር ውስጥ የሚፈጸም ወይም ድንበር ተሻጋሪ ሊሆን ይችላል። ይህ ክትትል በሀገር ውስጥ በሴቶችና ሕፃናት ላይ የሚደረግን በሰዎች የመነገድ ድርጊት በተመለከተ የባለግዴታዎች ምላሽ አሰጣጥን ከሰብአዊ መብቶች መርሶዎች እና መመዘኛዎች ጋር የተጣጣሙ መሆናቸውን በመመዘን አንኳር ግኝቶችን እና ምክረ ሐሳቦች የሚያቀርብ ነው።

በክትትሉ በሴቶች እና በሕፃናት የመነገድ ድርጊት ምክንያት መድረሳቸው የተረጋገጡ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች፡ ከተጎጂዎች ማቆያ፣ ከክልል የሴቶች እና ሕፃናት ጉዳይ ቢሮዎች እንዲሁም ለተጎጂዎች በተደረገ ቃለ መጠይቅ የተገኘው መረጃ ሴቶች እና ሕፃናት በሰው የመነገድ ድርጊት ሳቢያ ከጸታዊ እና አካላዊ ጥቃት የመጠበቅ፣ ከአድልዎና መገለል የመጠበቅ መብት፣ የአካልና የአእምሮ ደኅንነት መብት፣ የነጻነትና ከቦታ ቦታ የመንቀሳቀስ መብት፣ ፍትሕ የማግኘት መብቶቻቸው እንደተጣሱ ያስረዳል። በተለይም ሕፃናት በሰው የመነገድ ድርጊት ተጎጂ በመሆናቸው ከወላጆች እንክብካቤና ጥበቃ የማግኘት መብት፣ የትምህርትና ጤና እንዲሁም ሌሎች ማኅበራዊ አገልግሎቶችን የማግኘት መብቶቻቸውን አጥተዋል። ተጎጂዎች ትምህርት እና የተሻለ ሕይወት እንደሚኖራቸው ቃል ተገብቶላቸው በዘመድ፣ በደላላ ወይም በሌሎች ታግዘው ወደ ከተማ በመምጣት ለድብደባ፣ ጾታን መሠረት ላደረጉ ጥቃቶች፣ ለጉልበት ብዝብዛ እና የግዳጅ ሥራ እንዲሁም ለኢ-ሰብአዊ አያያዝ እንደሚጋለጡ ለማረጋገጥ ተችሏል። ተጎጂዎች እነዚህ

¹ UNDOC; Legislative Guide for the Protocol to Prevention, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (2020) P.6.

መሠረታዊ መብቶች ላይ ተደራራቢና ዘርፈ ብዙ የመብት ጥሰት ቢፈጸምባቸውም በየደረጃው ኃላፊነት የተጣለባቸው አካላት ጉዳያቸውን መርምረው እና ተገቢውን ሕጋዊ እርምጃዎች ወስደው የአጥፊዎችን ተጠያቂነት ማረጋገጥ እና ተጎዲዎችም ካላን ጨምሮ ውጤታማ መፍትሔ እንዲያገኙ ባለማስቻላቸው ፍትሕ የማግኘት መብታቸው ላይም ጥሰት መኖሩን ያሳያል።

የመረጃ አያያዝ ውስንነት፡ በሰው የመነገድ ድርጊት ተጋላጭ ወይም ተጎዲ የሆኑ ሴቶችና ሕፃናት ሰብአዊ መብቶቻቸው ሳይሸራረፉ እንዲከበሩ፣ እንዲጠበቁ እና እንዲሟሉ መንግሥት የተደራጀ ትክክለኛ፣ የተሰጠጠ፣ ለአጠቃቀም ምቹ፣ ለማህበረሰቡ እና ለባለድርሻ አካላት በቀላሉ ተደራሽ የሆነ የሰብአዊ መብቶች መረጃ እና የመረጃ አስተዳደር ሥርዓት ሊኖረው ይገባል። በዚህ አግባብ ክትትል በተደረገባቸው ቦታዎች፣ በሀገር ውስጥ በሴቶች እና ሕፃናት መነገድን የተመለከቱ መረጃዎች፣ የመብት ጥሰቶች ወይም ወንጀሎች በዐይነትና መጠን፣ እንዲሁም ጠቅላላ በፍትሕ ሂደት ያሉትን ገጽታዎች በሚያሳይ መልኩ የተሰጠጠና የተደራጀ መረጃ ማግኘት አልተቻለም። የተገኙ መረጃዎችም በተለያዩ ተቋማት መለያየታቸውን፣ መረጃ በሚደራጅበት ጊዜ ክስ በተመሰረተባቸው ወንጀሎች ተዘርዘሮ አለመቀመጡን፣ በጥቅሉ በሀገር ውስጥ የሚደረጉ በሰዎች በተለይም በሴቶችና በሕፃናት የመነገድ ድርጊትን አስመልክቶ መረጃ ለማግኘት አመቺ አለመሆኑን ለመረዳት ተችሏል።

በሀገር ውስጥ በሴቶች እና ሕፃናት መነገድን የመከላከል ሥራዎች አናሳ መሆን፡ ኢትዮጵያ ባጸደቀቻቸው በሴቶች እና ሕፃናት መነገድን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር በወጡ ስምምነቶች መሠረት መንግሥታት በሴቶች እና በሕፃናት መነገድን ለመከላከል ሁሉን አቀፍ ሕጋዊ፣ ፖለቲካዊ፣ አስተዳደራዊ እና ማህበራዊ ስልቶች መንደፍ አለባቸው። እነዚህ ስልቶች መረጃዎችን በማሰባሰብና በማጠናቀር፣ የድርጊቶቹ መንስዔዎች፣ ባሕርያት፣ ክብደት እና ውጤቶችን የተመለከቱ ጥናቶችን በማከናወን መረጃን መሠረት ያደረጉ እርምጃዎችን የመውሰድ ግዴታዎች ያጠቃልላሉ። በዚህ ረገድ የክትትል ግኝቱ የሚያሳየው በሰው መነገድን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር የወጡ ሕጎች፣ ፖሊሲዎች እንዲሁም የድርጊት መርኃ ግብሮች ከሁሉን አቀፍ ምላሽ ይልቅ፣ በዋናነት ሰውን በሕገ ወጥ ድንበር ማሻገር እና ከሀገር ውጪ በሰው የመነገድ ድርጊት ላይ ብቻ ትኩረት ያደረጉ መሆናቸውን ነው። በሰው መነገድን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር በብሔራዊ ደረጃ የተቋቋመው ብሔራዊ የትብብር ጥምረት ሪፖርቶች፣ የሥራ ዕቅዶች እና ጥናቶችም በዋናነት የትኩረት አቅጣጫቸው ድንበር ማሻገር እና ከሀገር ውጪ በሰው መነገድ ድርጊቶች ላይ መሆኑን ለመረዳት ተችሏል። በወላይታ ዞን ከተሠራ አንድ ጥናት እና በከፍተኛ ተቋማት ከተሠሩ ጥናቶች በስተቀር በሀገር ውስጥ በሴቶች እና በሕፃናት መነገድ፣ ባሕርያት፣ መንስዔዎች ክብደት እና ውጤቶች በጥናትና ምርምር በአግባቡ አልተለዩም።

በሰው የመነገድ ድርጊትን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር የተደራጀ መዋቅር ከመፍጠር አንጻር በፌደራል ደረጃ ብሔራዊ ምክር ቤት እና የትብብር ጥምረት የተቋቋሙ ቢሆንም የተወሰኑ ክልሎች ብቻ ጥምረቱን ባለማቋቋማቸው እና በጀት የሌላቸው መሆኑ በሀገር ውስጥ የሚደረጉ የሰዎች የመነገድ ድርጊቶችን እና እሴትን ተከትሎ የሚከሰቱ ዘርፈ ብዙ የመብት ጥሰቶችን ለመከላከል መንግሥት የሚወስዳቸው እርምጃዎች በቂ አለመሆናቸውን ያሳያል።

መንግሥት በሀገር ውስጥ በሴቶች እና ሕፃናት መነገድን ለመከላከል መነሻና ሳቢ ምክንያቶችን ለመቀነስ የሚያስችሉ እርምጃዎችን መውሰድ፣ ለማሳበረሰቡ፣ ለሕግ አስከባሪ አካላት እና ቁልፍ ኃላፊነት ላይ ላሉ ሰዎች ግንዛቤ የማሳደግ ግዴታ አለበት። ሆኖም የሥራ ዕድል ፈጠራና የብድር አማራጮች በዋናነት ከአረብ ሀገር ተመላሾች ላይ ትኩረት ያደረገ መሆኑ፣ በሀገር ውስጥ በሰው ለመነገድ ድርጊት መነሻ በሆኑ ቦታዎች ከተወሰዱ መጠነኛ እርምጃዎች በስተቀር በተቀናጀ መልኩ መነሻ ምክንያቶችን ለመቀነስ የትምህርት እና የሥራ ዕድሎች አነስተኛ ናቸው።

ክትትል የተደረገባቸው የክልል ቢሮዎች እና ሕግ አስፈጻሚ አካላት በሀገር ውስጥ በሴቶች እና ሕፃናት መነገድን ለመከላከል የሚያስችል በቂ ግንዛቤ እንደሌላቸው፣ ቢሮዎቹ የተሰጣቸው ኃላፊነት ግልጽ አለመሆን፣ የበጀት እጥረት እንዲሁም የመከላከል ሥራዎችን በትብብር የመስራት ችግሮች እንዳሉ ታይቷል። መንግሥት ድርጊቱን ለመከላከል የተቀናጀ፣ ቀጣይነት ያለው እና ሊመዘን የሚችል ለሕዝቡ በተለይም ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ግንዛቤ ማሳደግ ቢኖርበትም መንግሥታዊ ባልሆኑ ድርጅቶች ከሚሰጡ የግንዛቤ ማስጨበጫ ሥራዎች በስተቀር በሀገር ውስጥ መነገድ ተጋላጭነትን ለመቀነስ የግንዛቤ ማስጨበጫና የሥልጠና መርኃ ግብሮችን ለማግኘት አልተቻለም። እነዚህ ግኝቶች በጠቅላላው በፌዴራል መንግሥት እና የክልል መንግሥታት በሀገር ውስጥ በሴቶች እና ሕፃናት የመነገድ ድርጊትን ለመከላከል ተገቢውን ትኩረት እንዳልተሰጠው ያሳያሉ።

በሀገር ውስጥ በሰው የመነገድ ድርጊት ለተጎዲዎች የሚደረጉ የጥበቃ እና የመልሶ ማቋቋም ሥራዎች ሰብአዊ መብቶችን ማስከል ያደረጉ አለመሆን፡ በክትትሉ የፍልሰት ተጎዲዎች ብሔራዊ ቅብብሎች ሥርዓት ረቂቅ መመሪያ መኖር፣ ክትትል በተደረገባቸው ቦታዎች የተጎዲዎች ጊዜያዊ አገልግሎት መንግሥታዊ ባልሆኑ ተቋማት እንደሚሰጥና እነዚህም ተቋማት ከመንግሥት ጋር የቅብብሎች ሥርዓት እንዳላቸው ለመረዳት ተችሏል። በእነዚህ ማስከላት የሥነልቦና፣ የጤና፣ የምግብ፣ ነጻ የሕግ ምክር አገልግሎቶችና የሕይወት ክህሎት ስልጠና እንደሚሰጡ ለማየት ተችሏል። ሆኖም የተጎዲዎች ጥበቃና ድጋፍ ፕሮግራሞች በዋናነት ከውጭ ሀገር ተመላሾች ላይ ብቻ ያተኮሩ መሆናቸውን ለመረዳት ተችሏል።

ተጎዲዎችን ወደ ቤተሰብ መልሶ ለመቀላቀል የሚሰጡ ኢኮኖሚያዊ ድጋፎች፣ የሥራ ዕድል ፈጠራ፣ የቴክኒክ ክህሎትና የንግድ ሥራ አመራር ሥልጠናዎች ከውጭ ሀገር ተመላሾች ላይ ብቻ ያተኮሩ ናቸው። በተወሰነ ደረጃ የሚሰጡትም የገንዘብ ድጋፎች በጥናት ላይ ያልተመሠረቱ በመሆናቸው በሰው የመነገድን ዑደትን የማያስቀጥል ዕድል ያለው መሆኑ ታይቷል። ለምሳሌ ተጎዲዎችን ለማቋቋም የሚሰጡ የገንዘብ ድጋፎችን ተጎዲዎች ወደ አካባቢያቸው ይዘው ሲመለሱ ሌሎች ይህን ድጋፍ ለማግኘት መፍለስን ወይም በሰው የመነገድ ድርጊት ተጋላጭና ተጎዲ መሆንን እንደ ዐይነተኛ አማራጭ እንደሚወስዱ ተገልጿል። በሌላ በኩል የተጎዲ ማስከላት በዋናነት በክልል ከተሞች የሚገኙ በመሆናቸው ተደራሽነታቸው ውስን ነው።

በሀገር ውስጥ በሰው የመነገድ ወንጀል ፈጻሚዎችን ለማስቀጣት የሚያስችል የተደራጀ ሥርዓት አለመኖር፡ በሰው መነገድና ሰውን በሕገ ወጥ መንገድ ድንበር ማሻገርን በሚመለከት በተሟላ መልኩ ለመከላከል እና ለመቆጣጠር አዋጅ ቁጥር 1178/2012 (በማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 11/2013 እንደተሻሻለው) መውጣቱ በሰው ለመነገድ ተግባራዊ የሚደረጉ መንገዶችን፣ ዘዴዎችን እና

የሚደረግበትን ዓላማ ወንጀል ማድረግ አበረታች ነው። መንግሥት ይህን ድርጊት ፈጻሚዎችን ለመቆጣጠር የሚያስችል ሕግ ከማውጣት በተጓዳኝ ወንጀሉን ለመመርመር፣ ለመክሰስ እና ተጠያቂነትን ለማረጋገጥ የሚያስችል ዐቅም መፍጠር ይኖርበታል። በዚህ ረገድ በሀገር ውስጥ የሰዎች መነገድ ድርጊት በስፋት መኖሩን የሚያመለክቱ የተለያዩ አቤቱታዎች ቢቀርቡም ወንጀሉን ለመመርመር ልዩ ብቃት ያላቸው ፖሊሶችን በክልሎች አለማደራጀቱ፣ የምርመራ ሥራዎች በአብዛኛው ሰውን በሕገ ወጥ መንገድ ድንበር ማሻገር ላይ ትኩረት ማድረጋቸው ለመረዳት ተችሏል። ምርመራ ሲደረግም በሰው የመነገድ ድርጊቱን እና በሂደቱ የተጣሱ የሰብአዊ መብቶችን ዘርዘር ከመመርመርና ከመክሰስ ይልቅ በአንዱ የጥቃት ዐይነት ብቻ ጠቅልሎ ምርመራ በማካሄድ ክስ እንደሚቀርብና እና ይህን ጉዳይ የሚመለከት አጠቃላይ የክስ ምጣኔም ዝቅተኛ መሆኑ ታውቋል። በተጨማሪም ለሕግ አስከባሪ አካላት የሚሰጡ ስልጠናዎች በቂ አለመሆን፣ ክትትል በተደረገባቸው የፖሊስ ጣቢያዎች እና መምሪያዎች የሀገር ውስጥ በሰዎች የመነገድ ወንጀልን የሚመለከቱ የተሟላ መረጃዎች አለመኖር፣ በየእርከኑ ያሉ መረጃዎችን መለያየትና የተደራጀ አለመሆኑን ኢሰመኮ ተገንዝቧል።

ምክረ ሐሳቦች

1. መንግሥት ኢትዮጵያ ባጸደቀቻቸው በሰዎች መነገድን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር የሚያገለግሉ ዓለም አቀፍ እና አህጉራዊ የሕግ እና የሰብአዊ መብቶች ሰነዶች ላይ በተቀመጡት መስፈርቶች መሠረት የተቋማት ዕቅድ፣ ማሰልጠኛ መመሪያዎች፣ የመከላከል ሥራዎች፣ በሰዎች የመነገድ ድርጊትን ለመከላከል እና ለመቆጣጠር የወጡ መመሪያዎች እና አዋጆች በሀገር ውስጥ የሚደረጉ በሰዎች የመነገድ ድርጊትን በተለይም በሴቶች እና በሕፃናት መነገድን የተመለከቱ ጉዳዮችን ለይተው የሚያስቀምጡ እና ምላሽ የሚሰጡ እንዲሆኑ እንዲያደርግ፤
2. ብሔራዊ ትብብር ጥምረቱ በሀገር ውስጥ በሴቶች እና በሕፃናት መነገድን ለመከላከል የሚያስችሉ መረጃዎችን በማሰባሰብና፣ በማጠናቀር፣ የድርጊቶቹን መንስዔዎች፣ ባሕርያት፣ ክብደት እና ውጤቶች የተመለከቱ ጥናቶችን እንዲሠራ፣ የጥናት ውጤትን መሠረት በማድረግ መነሻ እና ሳቢ ምክንያቶችን ለመቀነስ የሚያስችሉ ተገቢ እርምጃዎች እንዲወሰዱ፤
3. በክልሎች ያሉ የትብብር ጥምረት መዋቅሮች አስፈላጊው በጀት እንዲመደብላቸው እና በትብብር ሥራዎች ላይ ያሉ ክፍተቶችን ለማስወገድ በአዋጅ ቁጥር 1178/2012 መሠረት የክልል ምክር ቤቶች አግባብነት ያላቸውን ተቋማት ያቀፈ እና ተጠሪነቱ ለክልሉ ፕሬዝዳንት የሆነ ምክር ቤት በሕግ እንዲያቋቁሙ፤
4. የፍትሕ ሚኒስቴር እና የፌዴራል ፖሊስ፣ ከክልል ፍትሕ ቢሮዎች እና ከሌሎች ባለድርሻ አካላት ጋር በመቀናጀት የሀገር ውስጥ በሰዎች የመነገድ ድርጊቶች መነሻዎችን፣ መዳረሻዎችን የሚያስከትላቸውን የመብት ጥሰቶች በሚያሳይ መልኩ የወንጀል ፍትሕ አስተዳደር መረጃዎች ለትንታኔ፣ ለሕግ እና ለፖሊሲ ማሻሻያዎች ግብአት ሊሰጡ በሚችል መልኩ የመረጃ ሥርዓት እንዲዘረጉ፤
5. በሀገር ውስጥ በሚደረጉ በሰዎች የመነገድ ድርጊቶች ላይ ያሉ ዝቅተኛ ምርመራ እና የክስ አቀራረብ ላይ ማስተካከያ በማድረግ፣ የምርመራና የክስ አመሠራረቱ ድርጊቱን ተከትሎ በደረሱ ጥቃቶች ላይ ብቻ የተገደበ ሳይሆን ከዋናው ድርጊት ጀምሮ ያሉትን እያንዳንዳቸውን የመብት ጥሰቶች መሠረት ያደረገ እንዲሆን፤

6. የፌዴራል እና የክልል መንግሥታት ሕፃናት ወደ ከተሞች በመፍለስና በልዩ ልዩ የሥራ ዘርፎች በመሰማራት ለብዝበዛ የሚዳረጉበትን ሁኔታ ለመቀነስ የማኅበራዊ መከላከያ ፕሮግራሞችን በመንደፍ ተግባራዊ እንዲያደርጉ፤
7. የፍትሕ አካላት በሀገር ውስጥ በሚደረጉ በሰዎች የመነገድ ድርጊቶች ላይ ምርመራ በማድረግ ክስ በመመስረትና አጥፊዎችን ተጠያቂ በማድረግ ተጎዲዎች ካላን ጨምሮ ውጤታማ መፍትሔ እንዲያገኙ የሚያስችሉ እርምጃዎችን እንዲወስዱ፤ እንዲሁም
8. የሲቪል ማኅበራት በሰው የመነገድ ድርጊት ተጎዲ ለሆኑ የማኅበረሰብ ክፍሎች በተለይም ለሴቶችና ሕፃናት የመጠለያ፣ የሥነልቦና ድጋፍና አገልግሎት፣ የሕግ ምክር አገልግሎት እንዲሁም የሥራ ክህሎት ስልጠናን የመሳሰሉትን ጠቅላላ ድጋፍና አገልግሎት እንዲሰጡ ኮሚሽኑ ምክረ ሐሳቡን ያቀርባል።